

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СКАРГ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

PECULIARITIES OF COMPLAINTS IN APPEALS AT DIFFERENT STAGES OF THE TRIAL

Поклонська О.Ю., викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Бойко К.С., студентка IV курсу
юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Шуміленко Ю.О., студентка IV курсу
юридичного факультету
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У науковій статті під час дослідження питання у сфері апеляційної діяльності судочинства розглянуто загальне поняття та ознаки апеляційного провадження, спираючись як на законодавство, так й на думки науковців. Проаналізовано законодавчу базу з цього питання та його закріплення в правовій системі, досліджено норми Конституції України, Цивільного процесуального кодексу України та в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року, які регулюють зазначені правовідносини між суб'єктами права. Також акцентовано увагу на суб'єктах, що мають право на апеляційне оскарження, та на тих, хто регулює діяльність цього інституту права. Зосереджено увагу й на тому, що судом виступає саме апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого знаходиться місцевий суд, рішення якого оскаржується. Крім того, зазначено, що апеляція має дві моделі – повну й неповну, та охарактеризовано їх на основі Цивільного процесуального кодексу України. Також охарактеризовано й те, що оскаржувати рішення суду першої інстанції під час апеляційного провадження можна як повністю, так і частково. Зазначено основні стадії апеляційного провадження, зокрема, підготовка до апеляційного розгляду справи, розгляд справи та винесення рішення суду. Наведена характеристика кожної із зазначених стадій, враховуючи норми чинного законодавства. Також наведено основний перелік недоліків, з якими стикаються в практичній діяльності під час апеляційного провадження, одним із яких зазначено важливість судової експертизи, що своєю чергою знаходить відображення й у науковій літературі серед багатьох науковців, зокрема В.Б. Федосєєвої. На підставі досліджених матеріалів зазначеної проблематики та системного аналізу дійшли висновків щодо законодавчого врегулювання досліджуваного питання, також щодо важливості та поширеності апеляційних скарг у практичній діяльності суду, що підтверджує нагальність усунення прогалин в інституті апеляції. Акцентовано увагу на розвитку правосвідомості суб'єктів правовідносин у цьому питанні як наявній можливості скористатись зазначеним інститутом для відновлення своїх прав у разі їх порушень.

Ключові слова: апеляційне оскарження, засоби доказування, суд апеляційної інстанції, Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду, суд першої інстанції, учасники справи, ухвала суду, апеляційне провадження, рішення суду, судовий наказ, докази, позов, забезпечення позову, зустрічне забезпечення, позивач.

In the scientific article during the research of the issue in the field of appellate activity of the judiciary the general concept and signs of appellate proceedings are considered based on both the legislation and the opinions of scientists. The legal framework on this issue and its consolidation in the legal system are analyzed, the norms of the Constitution of Ukraine, the Civil Procedure Code of Ukraine and the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" of 02.06.2016, which regulate these legal relations between legal entities. Also, attention is focused on the subjects who have the right to appeal and those who regulate the activities of this institution of law. Attention is also focused on the fact that the court is the appellate court, within the appellate district of which there is a local court, the decision of which is being appealed. In addition, it is noted that the appeal has two models – complete and incomplete and is characterized on the basis of the Civil Procedure Code of Ukraine. It is also described that the decision of the court of first instance during the appeal proceedings can be appealed both in the story and in part. The main stages of the appellate proceedings are indicated, in particular the preparation for the appellate consideration of the case, the consideration of the case and the issuance of a court decision. The characteristic of each of the specified stages taking into account norms of the current legislation is resulted. Also, the main list of shortcomings encountered in practice during the appellate proceedings is given, one of which is the importance of forensic examination, which in turn is reflected in the scientific literature among many scientists, including VB Fedoseeva. On the basis of the researched materials of the specified problems and the system analysis the conclusions concerning legislative settlement of the investigated question, also importance and prevalence of appeals in practical activity of court that confirms urgency of elimination of gaps in institute of appeal are reached. Emphasis is placed on the development of legal awareness of the subjects of legal relations in this matter, as an available opportunity to use this institution to restore their rights in case of violations.

Key words: appeal, means of proof, appellate court, Appellate Chamber of the Supreme Anti-Corruption Court, court of first instance, participants in the case, court decision, appellate proceedings, court decision, court order.

Постановка проблеми. Попри тривале функціонування інституту апеляції, в цивільному судочинстві виникає багато питань, які потребують удосконалення та роз'яснення. Натепер апеляція є одним із найпоширеніших способів оскарження судових рішень та захисту своїх прав. На нашу думку, потребують розгляду саме такі стадії, як підготовка до апеляційного розгляду справи та розгляд справи й вирішення її по суті. Вважаємо, що саме ці етапи містять певні проблемні моменти та потребують дослідження. Адже у повноваження апеляційного суду входить дослідження доказів, які були досліджені судом першої інстанції з порушенням встановленого порядку

або якщо при дослідженні яких було неправомірно відмовлено. Громадяни, які звернулись до суду не маючи юридичної освіти, можуть навіть не здогадуватись що їх права було порушено. У зв'язку з цим ми хочемо виділити стадії під час яких в практичній діяльності можуть виникнути проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз досліджень науковців дає змогу зазначити, що багато науковців цікавились цією проблематикою, зокрема І.М. Іліопол, В.Б. Федосєєва, І. Смелянова, В.М. Кравчук, О.І. Угриновська, П.І. Шевчук, В.В. Кривенко та інші. Спробуємо розвинути їхні думки у дослі-

дженні цього питання та зробимо власний висновок щодо цього.

Мета статті – визначити поняття апеляційного провадження та його стадії в цивільному судочинстві, виявити проблеми, які найчастіше виникають на різних стадіях такого провадження, й запропонувати шляхи їх вирішення.

Результати дослідження. За статтею 55 Конституції України кожна особа має право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Апеляційне провадження можна визначити як національний засіб юридичного захисту прав і свобод людини. Такі положення щодо захисту також зазначені в статті 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) та в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 року, стаття 14 якого передбачає право учасників на апеляційний перегляд справи [2, с. 12; 3].

Апеляційне провадження – це комплекс процесуальних дій суду й осіб, які беруть участь у справі, спрямованих на перегляд ухвал і рішень, які не набрали законної сили та в яких допущені помилки судом першої інстанції [2, с. 196].

На думку К.В. Гусарова, ознакою апеляційного провадження є його відкриття виключно за волею осіб, які беруть участь у справі [4, с. 38].

До суб'єктів, що мають право апеляційного оскарження, належать перш за все сторони (позивач та відповідач). Оскільки в апеляційному провадженні вирішується питання про законність та обґрунтованість рішення суду першої інстанції відносно матеріально заінтересованих осіб, то тут, як і в суді першої інстанції, беруть участь також дві протилежні сторони, які відстоюють свої інтереси [5, с. 50].

Доречно зазначити, що після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою особи, яка не брала участі у справі, але суд вирішив питання про її права, свободи, інтереси та обов'язки, така особа користується процесуальними правами і виконує процесуальні обов'язки учасника справи [2, с. 197].

Слід наголосити, що в апеляційному оскарженні, як і в суді першої інстанції, сторони не змінюються. В апеляційній інстанції судом виступає саме апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого знаходиться місцевий суд, рішення якого оскаржується.

Рішення суду першої інстанції можуть бути оскаржені як загалом, так і частково. Так, наприклад, в апеляційному порядку може бути оскаржено резолютивну частину рішення з питань розподілу судових витрат між сторонами, порядку та способу виконання рішення, які не потребують повного перегляду рішення [6, с. 8].

Апеляція має дві моделі: повну і неповну. Та, аналізуючи норми ЦПК, ми можемо визначитись, що в Україні змішана форма апеляційного провадження. У разі неповної апеляції докази, які не були подані до суду першої інстанції, приймаються судом лише у випадках, коли учасник довів неможливість їх подання до суду першої інстанції, з причин, що не залежали і не могли залежати від нього. А в разі повної апеляції суд, розглянувши апеляційну скаргу, не має права передавати її на новий розгляд суду першої інстанції, окрім деяких випадків, які зазначені в ЦПК.

Розгляд справи в апеляційному провадженні має три стадії: підготовка до апеляційного розгляду справи, розгляд справи та винесення рішення судом.

Право апеляційного оскарження реалізується заявленою вимогою, втіленою у процесуальній формі – письмовій апеляційній скарзі (для прокурора – в апеляційному поданні), а також процесуальними діями по її пред'явленню [7, с. 14]. Підготовка до апеляційного розгляду справи складається з послідовних дій суду та передбачає реєстрацію, оформлення справи в апеляційній

інстанції та призначення справи до розгляду. Справи за апеляційними скаргами подаються до апеляційного суду через канцелярію, де вони реєструються, оформлюються і передаються судді.

Розглянувши апеляційну скаргу, за відсутності підстав, що зумовлюють її повернення, колегія суддів у складі трьох осіб постановляє ухвалу про прийняття скарги до апеляційного провадження, в якій зазначаються місце, дата та час слухання справи [8].

Під час розгляду апеляційного провадження не приймаються вимоги, які не були предметом розгляду в суді першої інстанції, така відмінність притаманна розгляду справ в апеляційній інстанції.

За загальним правилом суд апеляційної інстанції повинен мати певні критерії, за допомогою яких він міг би перевірити правильність рішень місцевого суду. Такими критеріями є підстави для скасування або зміни судового рішення. У зв'язку з цим ЦПК України містить досить детальний перелік підстав, за наявності яких рішення суду першої інстанції підлягає перегляду. До них, зокрема, належать: неповне з'ясування всіх фактичних обставин, які мають значення для справи; недоведеність таких обставин; невідповідність висновків суду обставинам справи; порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права [8].

Розглянувши апеляційну скаргу, суд апеляційної інстанції постановляє ухвалу в разі: залишення апеляційної скарги без задоволення, а судового рішення – без змін; зміни ухвали суду першої інстанції; скасування судового рішення і постановлення нової ухвали; скасування судового рішення і залишення позовної заяви без розгляду або закриття провадження у справі; визнання судового рішення нечинним і закриття провадження у справі; скасування ухвали суду і направлення справи на новий розгляд до суду першої інстанції [9].

Згідно з ЦПК України рішення суду проголошуються у судовому засіданні, яким завершується розгляд справи, публічно [2, с. 158].

З вищевикладеного було виявлено проблеми в продуктивності апеляційного провадження на стадії апеляційного перегляду рішень і ухвал суду першої інстанції, яка визначається тим, якими принципами керується суд під час розгляду таких справ. Наприклад, чи дотримується суддя таких основоположних принципів, як законність та верховенство права, чи дотримується суддя порядку здійснення адміністративного провадження в цивільному судочинстві та інше.

Також однією з проблем апеляційної інстанції є те, що суд не дослідив повторно обставини, а керувався судовим рішенням чи ухвалою суду першої інстанції. В таких випадках пропонуємо захисникові наполягти на повторному розгляді обставин, дослідженні доказів.

Ми вважаємо, що судова експертиза на стадії апеляційного розгляду справи є головним елементом, в якому можуть виникати проблеми. Адже, аналізуючи цивільні справи, ми знайшли випадки, коли експертизи по справах, яким не надається висновок, не проводились. Суд повинен своєю ухвалою призначати експертизу, та висновок експерта повинен бути проголошений на судовому засіданні задля точності винесення рішення судом.

Вивчаючи питання про ініціативу експерта під час проведення експертизи по цивільних справах, В.Б. Федосєєва підкреслювала, що у процесі розгляду цивільних справ документи часто бувають єдиним засобом встановлення тих чи інших фактів, тому у разі сумнівів щодо дійсності документа, поданого як доказ, судові необхідно мати висновок експерта [10].

Висновки. Апеляційне оскарження – це один серед поширених у цивільному судочинстві стадій оскарження судових рішень в суді вищої інстанції, а саме в апеляційному суді. Таке провадження має три головних етапи: під-

готовка до розгляду справи, розгляд в апеляційному суді та винесення рішення по справі.

У цивільних справах відповідно до ЦПК України інстанцією, що розглядає апеляційне провадження, є апеляційний суд, у межах апеляційного округу якого знаходиться місцевий суд, рішення якого оскаржується. Кожна особа відповідно до Конституції України має право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб.

З огляду на результати дослідження цієї теми ми можемо зазначити, що в умовах оновленого цивіль-

ного процесуального законодавства України, системного дослідження та нового осмислення потребується з'ясувати складові елементи проблем, які пов'язані зі стадіями апеляційного провадження. Це своєю чергою буде сприяти більш точному та справедливому винесенню рішень. Додержуючись принципів цивільного законодавства, наша судова система не бути стикатись з такими проблемами, як неправильно обґрунтовані судом висновки, а буде мати точність та впевненість у рішеннях та буде отримувати довіру до суду не тільки в адміністративних провадженнях, а загалом у різних видах цивільного судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст.141 (редакція – 01.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>. (дата звернення: 23.09.2020).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України № 1618-IV від 18 березня 2004 року: станом на 14.07.2020 р. *Паливода. Харків*. 2020. С. 12–214.
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від. 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545 (редакція – 20.06.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 23.09.2020).
4. Гусаров К. Апелляционное производство в судах гражданской юрисдикции. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. № 7. С. 37–40.
5. Гусаров К.В. Апеляційне провадження і цивільному судочинстві. *Бюлетень Міністерства юстиції України № 5 (43)*. 2005. С. 49–59.
6. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 18. *Вісник Верховного Суду України*. 2008. № 11(99). С. 7–15.
7. Чернушенко Є.А. Апеляційне оскарження в цивільному процесі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридичних наук : 13.02.2004. Одеса. 2004. 24 с.
8. Стадії розгляду судових справ в апеляційному провадженні. URL: https://dna.arbitr.gov.ua/sud5030/dla_sybektiv_gospod_dialnosti/stadii/ (дата звернення: 23.09.2020).
9. Комплексне дослідження апеляційного провадження у цивільному процесі. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-2911/> (дата звернення: 23.09.2020).
10. Ємельянова І. Проблеми призначення та проведення судової експертизи на стадії апеляційного провадження. *Право України*. 2005. № 8. С. 3–7.